

ביקורת תיאטרון: מרי סטיוארט

[אורית הראל](#)

29.05.12

"מרי סטיוארט" בת המאה ה-16 מאת פרידריך שילר לובשת כסות לשונית עכשווית אך נאמנה למקור ובגדי מלכות תיאטרוניים חדשניים ויצירתיים להפליא בהפקה מרתקת, רבת מעוף ומשוחקת היטב בתיאטרון תמונע

פרידריך שילר, המחזאי-משורר-פילוסוף הגרמני, מיקם את מחזהו ההיסטורי "מרי סטיוארט", שהועלה לראשונה ב-1800, בשלהי המאה ה-16 (1587), בסופו-שיאו של המאבק בין אליזבת הראשונה (בתם של המלך הנרי השמיני ואן בולן), המלכה הפרוטסטנטית של אנגליה, לבין דודניתה הקתולית, מרי מלכת הסקוטים, שנמלטה מארצה לאנגליה בחיפוש אחרי מקלט, אך במקומו מצאה עצמה כלואה במשך כ-18 שנים בהוראת דודניתה, שחשדה במרי כי זו זוממת להדיחה, לתפוס את השלטון במקומה ולהנהיג מחדש באנגליה את הדת הקתולית.

שילר כתב מחזה על מאבק פוליטי-אישי-משפחתי, מאבק עתיר תככים, מזימות ומזימות נגד; מאבק שהגבולות בין הציבורי לאישי מיטשטשים בו לא אחת, מאבק על עקרונות ודרך, אידיאלים ומנהיגות, שהוא גם מאבק על אהבה וקרבה, חברות ונאמנות. זהו מאבק שבמרכזו שתי נשים חזקות, כל אחת לפי דרכה, סגנונה והשקפת עולמה, שסביבן שורה של גברים שמניעים, משפיעים, חותרים, זוממים ומנצלים את כוחם מעצם העובדה שזהו עולם גברי בעיקרו, גם אם רשמית אישה היא האוחזת בתואר הבכיר, תואר המלוכה.

זוהי יצירה שהיא קלאסיקה, מחזה רב הדר ויוחסין - היסטוריים ותיאטרוניים, אפוף מראש מעין הילה - אולי אפילו קצת מרתיעה - של כובד ראש. אז זהו, שזה ממש לא כך, ואולי מוטב לומר שזה לגמרי אחרת בהפקה המרתקת והיפה המועלית עכשיו בתיאטרון תמונע. הפקה שיש בה לא רק תרגום חדש (של יותם בנשלום) - שנאמן למקור במהות, בעומק, בעושר וגם במשקל ובקצב - יש בה גם עיבוד ובימוי מקוריים וכובשים של עירא אבנרי, שמצליחים לשמר את כל רובדי העלילה המקורית, על תסבוכות יחסיה ומאבקי הכוחות שבה, ובה בעת מצליחים גם לרפרר בתחכום רב עוצמה למציאות בת ימינו, להתמקם ולמקם את הנפשות הפועלות בכל זירת התגוששות פוליטית מוכרת ומדברת.

היוצרים מבהירים את הקרבה-ריחוק של המתרחש על הבמה, מן ההתחלה: התלבשות המחמיאות והעכשוויות, הנעליים, כיסא המלכות-מחשב של אליזבת ותא הכלא שהוא אמבטיה של מרי, תא שהוא סוג של כלוב זהב מפנק, אך גם לגמרי מנתק ומבודד, מגביל ומטביע. שישה שחקנים בלבד מגלמים את כל הדמויות במחזה, כששלושה מהשחקנים מגלמים כל אחד שני תפקידים - שהם, על פי הסבר היוצרים בתוכנייה "מעין אגו ואלטר-אגו" - וכל ההבדל והמעבר ביניהם מתגלם בהחלפת זוג נעליים. אמצעי קטן, חכם ומבריק, שבאמת מסביר הכול.

"מרי סטיוארט", צילומים: גדי דגון

האמבטיה העולה ויורדת ונתלית בין שמים לארץ, שבה נמצאת מרי רוב הזמן, היא נוכחות רבת עוצמה כשלעצמה, פעם כמין יציע חכמים שממנו מלגלת מרי ומערערת על יריבתה או על עדת הגברים שסביבה ופעם כתא צר מידות, מבודד, מרוחק, נשכח וחונק. וישנם כל וילונות הפלסטיק השקופים-עד-עכורים, שחוצצים ומפרידים, שמשמשים קירות או אמצעי הסוואה וטשטוש, וילון אמבטיה אינסופי או צמר גפן של חלומות. והפרשי הגובה של משחתי הבמה, משחקי התאורה והפסקול המוזיקלי האנגלי, המוכר-פופולרי משנות ה-60-70 של המאה ה-20, שמדבק-מדביק הכול למציאות במרחק נגיעה.

כאמור, שישה שחקנים מגלמים תשעה תפקידים. בני אלדר, דיוויד לוינסקי ואלחי לויט מחליפים זהויות, תפקידים ונעליים במיומנות שהיא הרבה מעבר לטכניקה בלבד, לא מתבלבלים לרגע ולא מגזימים אף פעם לשום כיוון, גם כשהמעברים מהירים. גם דודו ניב, המגלם את הלורד ברלי, האיש החזק בחצר של אליזבת, מיטיב לגלות-לחשוף בהדרגה את כוחו המפעפע-מבעבע של האיש הרשע, התככן הערמומי ונטול המצפון והאנושיות. כל השחקנים בהצגה מדברים בטבעיות מוחלטת, כובשת ומובנת את התרגום בעל המשקל השירי של הטקסטים הטעונים (מומלץ בחום לקרוא את דברי ההסבר לבחירותיו של המתרגם בתוכניה).

ומעל כל הגברים (קצת כמו בעלילה עצמה), מתבלטות שתי השחקניות המגלמות את המלכות-דודניות היריבות, שירי גולן כאליזבת ומיכל ויינברג כמרי. שתיהן מפגינות קשת עשירה של יכולות, ניואנסים וצבעים במשחקן - הן חזקות, חלשות, מעוררות אמפתיה וסלידה, השתאות ורתיעה, רחמים ואהדה. הן פשוט מרהיבות.

שורה תחתונה: הפקה שונה, רבת קסם ועוצמה. עוד הוכחה שקלאסיקה רצינית יכולה להיות כובשת ונגישה.

"מרי סטיוארט", תיאטרון תמונע. מאת: פרידריך שילר; תרגום: יותם בנשלום; עיבוד ובימוי: עירא אבנרי; ייעוץ אמנותי: יגיל אלירז; עיצוב חלל ותלבושות: דינה קונסון; תאורה: שחר ורכזון; ייעוץ בעיצוב סאונד: אהוד ויסבורד; תכנון ובניית מעוף: ניב סוויסה, קרקס Y; ביצוע תלבושות: גלינה גולצמן. משתתפים: שירי גולן, מיכל ויינברג, דודו ניב, אלחי לויט, דיוויד לוינסקי, בני אלדר. אורך ההצגה: כשעה וחצי, ללא הפסקה